

Atmanirbhar Bharat: Concerns आत्मनीर्भर भारत: चिंतेचे मुद्दे

यूके इंडिया बिझनेस कौन्सिलने (यूकेआयबीसी) 'रोड टू अ यूके-इंडिया फ्री ट्रेड अग्रीमेंट: भागीदारी वाढवणे आणि स्वावलंबन साध्य करणे' या शीर्षकाचा अहवाल प्रसिद्ध केला आहे.

- यूकेआयबीसीच्या भारतातील डूइंग बिझनेसवरील वार्षिक सर्वेक्षणानुसार, ब्रिटनमधील 77% कंपन्यांचा असा विश्वास आहे की आत्मनीर्भर भारत मोहीम ही आव्हानाएवजी एक "संधी" आहे.
- तथापि, परिषदेने यावर भर दिला की स्वावलंबी कार्यक्रमांतर्गत काही सुधारणांचे यूके आणि सर्व बहुराष्ट्रीय कंपन्यांवर नकारात्मक परिणाम होऊ शकतात.

मुख्य मुद्दे

- अतनीर्भर अभियानाद्वारे संधी:
 - या कार्यक्रमाकडे २०१४ मध्ये सुरु झालेल्या "मेक इन इंडिया" मोहिमेचा विस्तार म्हणून पाहिले पाहिजे, कारण देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय व्यवसायातून उत्पादन गुंतवणूक सुरक्षित करण्याचे त्यांचे उद्दीष्ट आहे.
 - या पॅकेजमध्ये भारतातील समाजातील दुर्बल घटकांसाठी, सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम आकाराच्या उद्योगांसाठी (एमएसएमई) आणि कृषी क्षेत्रासाठी अनेक आर्थिक सहाय्य उपाय देण्यात आले होते, योग्य बाजारपेठेचे व्यासपीठ तयार केले गेले होते, व्यवसायांसाठी नियम शिथिल केले गेले होते आणि अर्थव्यवस्थेला पाठिंबा देण्यासाठी इतर अनेक उपाय योजले होते.
 - या मोहिमेमुळे परदेशी गुंतवणूकदारांसाठी अनेक क्षेत्रे खुली झाली आहेत, ज्यात संरक्षण, अणुऊर्जा, कृषी, विमा, आरोग्य सेवा आणि नागरी हवाई वाहतूक यांचा समावेश आहे.
- चिंता व्यक्त केली:
 - आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि गुंतवणूक कमी करा: कार्यक्रमाच्या काही पैलूंमध्ये आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि गुंतवणूक कमी करण्याची क्षमता आहे, जसे की वाढीव शुल्क, आयातीवर नॉन-टॅरिफ निर्बंध आणि आयात प्रतिस्थापन.

- नॉन-टॅरिफ बॅरियर हे कोटा, बंदी किंवा मंजुरी सारखे व्यापार निर्बंध आहे, ज्याचा वापर देश आपली राजकीय आणि आर्थिक उद्दिष्टे पुढे नेण्यासाठी करतात.
- देश मानक शुल्क अडथळ्यांच्या जागी किंवा त्यांच्या संयुक्त विद्यमाने (कस्टम ड्युटीसारख्या) नॉन टॅरिफ अडथळ्यांचा वापर करू शकतात.

- डिस्कॉमद्वारे तदर्थ धोरण बदल : डिस्कॉमएस- वीज वितरण कंपन्या- नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्राच्या बाबतीत वीज खरेदी करारांवर पुन्हा चर्चा करण्यासाठी तदर्थ बदल ांचा अवलंब करतात.
- धोरणात्मक मुद्दे : भारताच्या बौद्धिक संपदा अंमलबजावणी व्यवस्थेतील अडचणी, फार्मा क्षेत्रातील नियमांमधील तफावत, औषधांच्या किंमतीवरील नियंत्रणे आणि डेटा लोकलायझेशन आणि प्रशासनाशी संबंधित निकष.

- डेटा लोकलायझेशन (म्हणजे देशाच्या सीमेत डेटा साठवणे) जागतिक पुरवठा साखळीत प्रवेश मर्यादित करून स्थानिक कंपन्यांच्या जागतिक बाजारपेठेत स्पर्धा करण्याच्या क्षमतेवर निर्बंध घालू शकते.
- या एकाकीपणामुळे गुंतवणूक कमी होऊ शकते आणि भांडवल आणि ग्राहकांना प्रवेश मिळू शकतो.

- अंतराळ क्षेत्रात : अंतराळ क्षेत्र खासगी गुंतवणूकदारांसाठी खुले करणे हे एक महत्त्वपूर्ण पाऊल होते परंतु प्रक्रियेशी संबंधित अनेक पैलूंबद्दल मात्र 'स्पष्टतेचा अभाव' होता.

- भारतीय राष्ट्रीय अंतराळ संवर्धन आणि प्राधिकरण केंद्र (इन-एसपीएसी) खासगी कंपन्यांना भारतीय अंतराळ पायाभूत सुविधांचा वापर करण्यासाठी समान संधी प्रदान करते.

- संरक्षण क्षेत्रात : संरक्षण उपकरणांच्या १०१ वस्तूंवरील आयात बंदी २०२४ पर्यंत चार वर्षांच्या कालावधीत लागू करण्याची योजना आहे.

- तसेच संरक्षण अधिग्रहण प्रक्रिया (डीएपी) 2020 मधील बदलांमुळे या यादीतील कोणतीही वस्तू कट-ऑफ तारखेच्या पलीकडे आयात केली जाईल याची खात्री करणे अपेक्षित आहे.

- याचा परिणाम भारतातील परदेशी गुंतवणुकीवर होऊ शकतो.

■ सूचना:

- भविष्यासाठी एक रणनीती तयार करा:

- प्रादेशिक पुरवठा साखळी आणि स्थान निर्णय घेण्यास मानणाऱ्या दीर्घकालीन दृष्टिकोनाची यशस्वी होण्यासाठी गरज आहे.

- मुक्त आणि निष्पक्ष व्यापारासाठी भारत अधिकाधिक खुला झाला पाहिजे:

- आंतरराष्ट्रीय व्यवसायांना भारतात गुंतवणूक करण्यासाठी आणि बनवण्यासाठी दबाव आणण्यासाठी शुल्काचा वापर करण्याऐवजी भारताने आपल्या सामर्थ्यामुळे गुंतवणूकदारांना आकर्षित केले पाहिजे.
- इन्व्हेस्टर्स विकसित करण्यावर आणि त्यांना पाठिंबा देण्यावर लक्ष केंद्रित करा:
 - स्टेम, डिजिटल, सर्जनशील आणि गंभीर विचार कौशल्यांवर लक्ष केंद्रित करा जे नेते आणि कामगार तयार करतील जे नाविन्य पूर्ण करू शकतात आणि समस्या सोडवू शकतात.
 - भारताने नवप्रवर्तक-अनुकूल बौद्धिक संपदा धोरण आणि अंमलबजावणी व्यवस्था देखील विकसित केली पाहिजे.
- डिजिटल आणि डेटा:
 - जागतिक व्यापारात डिजिटल आणि डेटा सेवा अधिकाधिक महत्वाच्या असल्याने भारताला इतर प्रमुख लोकशाही बाजारपेठांशी पूर्णपणे एकरूप होण्याची संधी आहे.
 - कृत्रिम बुद्धिमत्ता, डिजिटल तंत्रज्ञान आणि डेटा आपल्या वाढीची क्षमता साध्य करण्यासाठी उपस्थित असलेल्या संधींचा भारताने उपयोग आणि सक्रियगुंतवणूक सुरू ठेवली पाहिजे.
- भारताच्या व्यापार आणि गुंतवणूक धोरणाच्या केंद्रस्थानी टिकाऊपणा ठेवा:
 - जर योग्य आकार ाला आकार दिल्यास व्यापार व्यवस्था गरिबांना आधार देऊ शकते आणि पर्यावरणाचे संरक्षण करू शकते.
 - देश आणि व्यापार गट या वस्तुस्थितीची जाणीव करून देतात आणि त्यांच्या व्यापार करार आणि धोरणांमध्ये शाश्वतता आणि मानवी हक्कांचे अधिकाधिक एकीकरण करीत आहेत.

आत्मनीर्भर भारत कार्यक्रम

- स्वावलंबन साध्य करण्याच्या उद्देशाने २० लाख कोटी रुपयांच्या आर्थिक प्रोत्साहन पॅकेजसह पंतप्रधानांनी मे २०२० मध्ये हा कार्यक्रम सुरू केला होता.
- जाहीर केलेले आर्थिक पॅकेज 2019-20 मध्ये भारताच्या सकल देशांतर्गत उत्पादनाच्या (जीडीपी) 10% होते.

- या रकमेत आरबीआयकडून उपाययोजना आणि पंतप्रधान गरीब कल्याण योजनेअंतर्गत देयके समाविष्ट करून लॉकडाऊनच्या सुरुवातीला आधीच जाहीर केलेली पॅकेजेस समाविष्ट आहेत.
- या पॅकेजमध्ये जमीन, कामगार, तरलता आणि कायद्यांवर लक्ष केंद्रित करणे अपेक्षित आहे.

■ उद्दीष्टे:

- जागतिक बाजारपेठेतील हिस्सा मिळविण्यासाठी सुरक्षा अनुपालन आणि दर्जेदार वस्तूंमध्ये सुधारणा करताना प्रतिस्थापनेवर लक्ष केंद्रित करून आयात अवलंबित्व कमी करण्याचे उद्दीष्ट आहे.
- स्वावलंबन कोणत्याही बहिष्कृत किंवा अलिप्ततावादी धोरणांचे प्रतीक नाही परंतु संपूर्ण जगाला मदतीचा हात तयार करणे समाविष्ट आहे.
- मिशन "स्थानिक" उत्पादनांना प्रोत्साहन देण्याच्या महत्त्वावर लक्ष केंद्रित करते.

